

Oponentský posudek bakalářské práce Adély Výborné

Interpretace textů středoškolských čítanek

(Ústav české literatury a komparatistiky FF UK v Praze, obor český jazyk a literatura)

Cíl práce, její účel a směřování

Bakalářská práce Adély Výborné je zaměřena na problematiku analýzy a interpretace textu v didaktickém kontextu, konkrétně se zabývá možnostmi interpretace úryvků literárních děl obsažených ve vybraných středoškolských čítanekách a klade si otázku, do jaké míry mohou být texty čítanek reprezentanty literárních děl. Soustředí se na analýzu osmi vybraných čítanek, kterou provádí synekdochicky na souboru čtyř zvolených literárních děl s tematikou holocaustu, přičemž se jedná se o texty Jana Otčenáška, Jiřího Weila, Arnošta Lustiga a Ladislava Fukse. Takto vymezené téma, tedy analýzu a kritické čtení čítanek, vnímám jako relevantní a pro oblast didaktiky literatury jako potřebné. Podoba čítanek, volba textů, jejich opakování, způsob práce s úryvky totiž může mít podíl na vytváření představy o literatuře daného období (v případě této práce o určitém typu poválečné prózy) nebo k danému tématu v širokém povědomí. Tyto otázky však stojí stranou práce, což je vzhledem k možnostem a formátu bakalářské práce pochopitelné, je ale škoda, že nejsou alespoň okrajově reflektovány v závěrech práce. Analýza totiž například implicitně potvrzuje právě skrze perspektivu čítanek výsadní postavení některých literárních textů v didaktickém kontextu takřikajíc navzdory času či oborovému směřování. (Příkladem může být Otčenáškovo *Romeo, Julie a tma*).

Jako celek se bakalářská práce drží vymezeného tématu i stanovených výchozích pozic, zároveň se na základě předloženého textu práce otevírá mnoho otázek, z nichž některé se pokusím ve svém posudku postihnout.

Metodologie a práce s odbornou literaturou

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části autorka naznačuje svá východiska, především pojetí problému interpretace a perspektivu, z níž k této otázce přistupuje. Tuto část hodnotím jako slibnou a v kontextu bakalářských prací i solidně zpracovanou, je evidentní, že autorka se orientuje v odborné literatuře k problematice a že k otázce umí na základě zvolené argumentace zaujmout vlastní stanovisko. I zvolenou metodologickou oporu v sekundární literatuře (zejména práce Petra A. Bílka nebo studie Josefa Hrbáčka) lze velmi funkčně aplikovat do didaktické oblasti.

Jen nevím, zda se všechny výchozí teze z této první části zcela otiskly do části druhé, tedy do praktických analýz jednotlivých čítankových textů. Zmíním dvě koncepční otázky: jedná se o způsob interpretace a o problematiku reprezentativnosti čítankového textu.

Nejprve k interpretaci, resp. interpretacím. Interpretační konfrontace (úryvek ve vztahu k celku) jsou odvíjeny převážně od motivické roviny, je ale evidentní, že k různosti interpretačních směřování mohou přispívat i jiné jevy v literárním textu (např. uved'me namátkou, volba vyprávěcí perspektivy, styl apod.). Směřování dějové linky, na které autorka práce často poukazuje (úryvek vyvolává jiná očekávání, než je pak naplněno v rámci celku díla), není myslím tolik zásadní aspekt. Krom toho některé z analyzovaných čítanek uvádějí před úryvkem stručné shrnutí celku díla nebo uvedení do čtení celého díla, tedy výsledný dojem z ukázky lze s tímto případně konfrontovat.

Další oblastí je způsob pojetí interpretace. Autorka se v některých momentech pokouší stanovit na základě úryvku interpretaci, ale domnívám se, že interpretace je až věcí interakce textu a čtenáře. Možná jde jen o problém formulační, když autorka používá sousloví „interpretační směřování“ zdá se mi to příhodnější, zároveň se domnívám, že pojetí by mělo být spíše založeno na analýze textu a mělo by se směřovat k postižení významů, které mohou úryvky generovat. Nebylo by funkčnější v kontextu práce pracovat se sémantickou analýzou a detailním rozbořením textu? To jsou i operace s textem, které je třeba podle mého soudu ve škole zprostředkovat a naučit. Za diskutabilní lze také považovat princip stanovení „hlavního smyslu díla“, tedy svým způsobem určité autoritativní interpretace, vůči níž jsou pak úryvky poměřovány. Možná by mohl být při obhajobě prostor tento postup zdůvodnit.

Druhou oblastí k diskusi je pak pojetí reprezentativnosti úryvku, který je tu viděn jen z jedné perspektivy, a tím je vztah úryvku k celku literárního díla. Problém reprezentativnosti v didaktickém kontextu je podle mého soudu však vždy problém skloubení více perspektiv (reprezentativnost úryvku vůči autorské poetice, literárněhistorické etapě či vzhledem k výukovému cíli, koncepcie čítanky jako celku apod.), je však zřejmé, že není v silách autorky bakalářské práce je komplexně pokrýt. Z práce sice vyplývá, že autorka má povědomí i o jiné funkci čítanek, než je sledovaná reprezentativní funkce, ale mé otázky směřují právě k rozšíření funkce reprezentativní. Často se také argumentuje nedostatečným zahrnutím různých motivů do úryvku, ale v jednom úryvku nelze zahrnout všechny motivy celku, vždy se bude jednat o určitý výběr sledující určité cíle.

Pro závěry o analyzovaných čítankách by bylo myslím vhodné zaměřit se i na naznačený způsob práce s úryvkem, na otázky, které jsou zpravidla k úryvku v čítance připojeny. Mohlo by se ukázat, že vedle výběru adekvátního úryvku, je problematickou částí

této didaktické práce i směřování práce s úryvkem. Otázky v k úryvkům v čítankách mnohdy působí velmi neorganicky, směřují k oblastem, na které například nelze na základě předloženého úryvku vůbec reagovat, jsou příliš odtržené od charakteristik textu, k nimž žák po přečtení úryvku může sám dospět. V kontextu vybraných čítanek lze nabýt dojmu, že autorům čítanky „jako by došel dech“ už tím, že úryvek vybrali, je ale zřejmé, že jej museli vybírat s nějakým cílem. Na základě této úvahy se otevírá principiální otázka, jak pracovat ve výuce s výkladem textu, resp. jeho úryvku. Jako produktivnější pro výuku literatury než tvorba čítanek se samotnými texty se jeví koncipování učebnic, v nichž je text centrální a na jeho základě je otevírán kontext, k němuž se směřuje, formulace otázek, výukových cílů apod. Chtěla bych se zeptat, zda autorka měla možnost pracovat i s autorskými či metodickými komentáři k analyzovaným čítankám.

K výběru čítanek a zvolenému materiálu textů

Privítala bych, kdyby byl více argumentován zvolený materiál literárních textů, na nichž je analýza čítanek dělána. Nezpochybňuji v žádném případě metodu, takto synekdochicky to samozřejmě provést lze, jen je potřeba explicitněji zdůvodnit, proč se pracuje právě s těmito texty. Jeden důvod je zřejmý, jsou v čítankách zastoupeny hojně, lze je vzájemně srovnávat, ale mohou být ve hře i jiné důvody. Nikde v práci jsem rovněž nezaznamenala konstatování, že se ve výběru jedná právě o prozaické texty a o vyprávění. Může se to jevit jako evidentní, jednoduše to vyplývá z volby materiálu jako celku, ale tak samozřejmě to není, protože analýza básní nebo dramatu v čítankách by musela být vedena jinak.

Výběr samotných čítanek je argumentován rozšířeností, jejich opakovaným vydáváním či používaností. Pro analýzu je materiálový základ v čítankách dostatečnou oporou. Pokud bychom zmínili další možnosti, nabízelo by se např. rozšířit tuto materiálovou základnu o čítanky Jaroslava Pecha, Miloslava Hoznauera či některou z čítanek pro ZŠ. Jen jako zajímavost uvádím Čítanku Vlasty Žabenské (Praha, Trizonia 1998), v níž jsou zvolené sledované texty bez ohledu na cílovou skupinu žáků, zastoupeny rovněž.

Styl a prezentace

Jazyk bakalářské práce je srozumitelný, problém je prezentován adekvátně žánru tohoto druhu prací. Je jen zřejmé, že některá rozhodnutí musela autorka učinit, aniž je explicitně pojmenovala v textu (viz výše, literární druh a žánr vybraných textů, argumentace volby souboru sledovaných textů apod.).

V soupisu odborné literatury má být uvedeno příjmení Věra Martinková (nikoli Martínková). Dále je také otázka, zda v soupisu odborné literatury nerozlišit literaturu k recepci jednotlivých románů a sekundární literaturu k didaktickým otázkám. Je to ale jen drobnost, jíž chci poukázat na „metodologickou rozkročenost“ obdobně založených prací.

Celková koherence a akademická disciplinovanost

Z textu práce je zcela evidentní, že Adéla Výborná si osvojila terminologický a literárněteoretický aparát, který je vyučován v rámci bakalářského studia. Jako celek text splňuje kritéria kladené na bakalářské práce a má potenciál, aby o něm byla vedena odborná diskuse.

Bakalářskou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení známkou **výborně nebo velmi dobře**, a to v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze 8. 6. 2021

Mgr. Andrea Králíková, Ph.D.